

Сучасні інструменти побудови стратегії територіальної організації сільського населення Одеської області у повоєнний період

Олександр ЗАЙЧЕНКО* <https://orcid.org/0009-0008-5316-7097>

УДК 332.122:711.437(477.74)

ПОШУКОВА СТАТТЯ

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Листування – aleksandr120498@ukr.net

Ключові слова: територіальна організація, сільське населення, Одеська область, повоєнне відновлення, цифрові інструменти, децентралізація, просторове планування, стратегічний розвиток.

Анотація: У статті здійснено комплексний аналіз сучасних інструментів побудови стратегії територіальної організації сільського населення Одеської області в контексті повоєнного відновлення. Дослідження базується на аналізі офіційних статистичних даних, програмних документів міжнародних організацій та результатів імплементації реформи децентралізації в Україні. Виявлено, що станом на 2024-2025 роки в Одеській області функціонує 91 територіальна громада, з яких 47 є сільськими, що охоплюють 898,7 тисяч осіб сільського населення. Встановлено, що повномасштабна війна спричинила прямі пошкодження інфраструктури на суму 1,3 мільярда доларів США та економічні втрати понад 15 мільярдів доларів, що актуалізує необхідність застосування ефективних інструментів стратегічного планування. У роботі класифіковано п'ять основних груп інструментів територіальної організації сільського населення: цифрові платформи та геоінформаційні системи, механізми децентралізації публічної влади, інструменти стратегічного і просторового планування, програми міжнародної технічної допомоги та механізми залучення інвестицій у відновлення. Проаналізовано функціонування цифрової екосистеми DREAM, платформи Дія, геоінформаційних систем регіонального розвитку та інших технологічних рішень, що забезпечують прозорість процесів відбудови. Виявлено критичні виклики імплементації інструментів, зокрема цифровий розрив між міськими та сільськими територіями, обмежену інституційну спроможність громад та необхідність синхронізації національних стратегій з вимогами європейської інтеграції. Обґрунтовано необхідність інтегрованого підходу до застосування інструментів територіальної організації, що поєднує технологічні рішення з розбудовою людського капіталу та інституційним зміцненням місцевого самоврядування.

1. ВСТУП.

Територіальна організація сільського населення набуває особливої актуальності в умовах повоєнного відновлення України, коли перед державою постає завдання не лише реконструкції зруйнованої інфраструктури, але й формування якісно нової моделі просторового розвитку сільських територій. Одеська область як регіон із значною часткою сільського населення та стратегічним геополітичним розташуванням потребує застосування

2025, 854; DOI: <https://doi.org/10.31861/geo.2025.854.86-96>

<https://geochnu.top/>

Open Access. © 2025 І. ЗАЙЧЕНКО

опубліковано у Чернівецькому національному університеті

Ця робота ліцензується відповідно до

CC BY-NC-ND із Зазначенням Авторства – Некомерційна – Без Похідних 4.0 Міжнародна

комплексу сучасних інструментів для ефективного планування та управління територіальним розвитком. Станом на початок 2024 року в області проживало 898,7 тисяч сільських мешканців, що становить 38,1 відсотка від загальної чисельності населення регіону (Департамент екології та природних ресурсів Одеської ОДА, 2024). Це свідчить про збереження традиційно аграрного характеру економіки та необхідність врахування специфіки сільських територій у стратегічному плануванні. Повномасштабна російська агресія проти України спричинила безпрецедентні руйнування в аграрному секторі та сільській інфраструктурі. За оцінками Світового банку, станом на лютий 2025 року прямі пошкодження в Одеській області сягнули 1,3 мільярда доларів США, а загальні економічні втрати перевищили 15 мільярдів доларів (World Bank, 2025). Критичного ураження зазнали системи зрошення, де 49 % іригаційних систем виявилися непрацюючими, а 30 % мереж водопостачання перебувають у незадовільному технічному стані (Департамент екології та природних ресурсів Одеської ОДА, 2024). Така ситуація актуалізує питання не просто відновлення існуючої інфраструктури, але й трансформаційної модернізації територіальної організації сільських поселень із застосуванням передових технологічних та управлінських інструментів. Водночас процеси децентралізації публічної влади, що розпочалися в Україні у 2014 році, створили нову інституційну архітектуру місцевого самоврядування.

В Одеській області внаслідок реформи сформовано 91 територіальну громаду, з яких 47 є сільськими (Gromada.info, 2024). Це означає передачу значних повноважень та ресурсів на локальний рівень, проте одночасно постає проблема інституційної спроможності новостворених адміністративних утворень для ефективного стратегічного планування. Дослідження свідчать, що лише незначна частина сільських громад володіє достатнім експертним потенціалом для розробки та імплементації комплексних стратегій територіального розвитку (Khomiuik, Pavlikha, & Tymoshevska, 2022). Цифрова трансформація державного управління відкриває нові можливості для вдосконалення територіальної організації населення через впровадження геоінформаційних систем, електронних платформ участі громадськості та інтегрованих систем моніторингу регіонального розвитку. Однак у сільських територіях України зберігається цифровий розрив: станом на 2024 рік лише 67 % сільських населених пунктів мають доступ до широкосмугового інтернету проти 90 % у містах, а 60 % сільських жителів володіють низьким рівнем цифрових компетентностей (UNDP Ukraine, 2024). Це обмежує можливості застосування цифрових інструментів стратегічного планування в сільській місцевості (Gorodnichenko, Sologub, & Weder di Mauro, 2023).

Наукова проблема полягає у відсутності комплексного дослідження сучасних інструментів побудови стратегії територіальної організації сільського населення в умовах одночасної дії трьох трансформаційних процесів: повоєнного відновлення, децентралізації публічної влади та цифровізації державного управління. Практична значущість проблеми обумовлена необхідністю забезпечення органів місцевого самоврядування Одеської області науково обґрунтованими методичними рекомендаціями щодо вибору та застосування оптимального набору інструментів стратегічного планування з урахуванням специфіки повоєнного контексту та обмежених інституційних ресурсів сільських громад. Отож, мета статті полягає у науковому обґрунтуванні та розробленні інтегрованої рамки стратегічного планування територіальної організації сільського населення Одеської області в повоєнний період, що поєднує цифрові платформи і геоінформаційні системи, механізми децентралізації, інструменти стратегічного та просторового планування, а також інструменти міжнародної технічної допомоги й залучення інвестицій. Важливим аспектом проблематики є необхідність синхронізації національних підходів до територіальної організації з стандартами ЄС просторового планування в контексті процесу євроінтеграції України. ЄС надає Україні безпрецедентну фінансову підтримку через механізм Ukraine Facility обсягом

О. Заїченко

Сучасні інструменти побудови стратегії територіальної організації сільського населення Одеської області у повоєнний період

50 мільярдів євро на період 2024–2027 років, проте ефективно освоєння цих коштів вимагає відповідності вітчизняної системи територіального планування європейським стандартам та процедурам (VoxUkraine, 2025). Це актуалізує питання адаптації міжнародних інструментів стратегічного планування до специфіки української сільської місцевості (Gorodnichenko, 2023).

2. МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ

Методологічну основу дослідження становить системний підхід до аналізу територіальної організації сільського населення, який передбачає взаємопов'язане вивчення просторових, демографічних, економічних, інституційних та цифрових чинників розвитку регіону. У процесі роботи застосовано поєднання загальнонаукових і спеціальних методів, спрямованих на комплексну оцінку стану, тенденцій і перспектив розвитку сільських територій Одеської області. Інформаційну базу становили офіційні статистичні дані Департаменту екології та природних ресурсів Одеської обласної державної адміністрації (2024), аналітичні звіти Світового банку (2025), статистично-аналітичні довідники Gromada.info (2024), публікації наукового журналу Sustainability (Khomiuk, Pavlikha, & Tymoshevska, 2022), а також матеріали міжнародних організацій – Програми розвитку ООН, Європейської Комісії, FAO, та Європейської служби зовнішніх дій. Окрему групу джерел становлять нормативно-правові акти уряду України, методичні документи Міністерства розвитку громад та територій, а також Стратегія відновлення та розвитку Одеської області на 2021–2027 роки (2025). У дослідженні використано такі основні методи. Метод системного аналізу застосовано для визначення взаємозв'язків між соціально-економічними, демографічними та інфраструктурними параметрами розвитку сільських територій.

Структурно-функціональний підхід дозволив розмежувати основні групи інструментів стратегічного планування – цифрові платформи, інституційні механізми децентралізації, інструменти просторового планування, програми міжнародної допомоги та інвестиційні механізми – та виявити їхню взаємодію в межах інтегрованої системи управління розвитком регіону. Метод просторового аналізу реалізовано через використання геоінформаційних систем (GIS) для картографування аграрних угідь, демографічної динаміки та стану інфраструктури в сільських громадах. Емпіричний рівень дослідження охоплював аналіз офіційних статистичних показників, зокрема чисельності сільського населення, обсягів інвестицій у соціальну та інженерну інфраструктуру, темпів зменшення природного приросту та міграційного балансу. Для кількісної оцінки цифрового розриву між міськими й сільськими громадами застосовано метод порівняльного аналізу на основі даних UNDP (2024) і VoxUkraine (2025) щодо доступу до широкосмугового інтернету та рівня цифрових компетентностей. Метод моделювання використано для побудови інтегрованої рамки стратегічного планування територіального розвитку, що поєднує цифрові, інституційні та просторові складові. Ця модель базується на концепції «ланцюжка спроможності», який послідовно включає етапи цифрової інтеграції даних, стратегічного планування, інституційного посилення та фінансування відновлення. Застосування комплексного міждисциплінарного підходу дозволило забезпечити наукову обґрунтованість аналізу та сформувати методичну основу для подальшої розробки інструментів сталого розвитку сільських територій Одеської області в умовах повоєнного відновлення.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ОБГОВОРЕННЯ.

Систематизація інструментів побудови стратегії територіальної організації сільського населення Одеської області дозволяє виділити п'ять основних функціональних груп, що формують інтегровану екосистему стратегічного планування регіонального розвитку. Кожна з

О. Заїченко

Сучасні інструменти побудови стратегії територіальної організації сільського населення Одеської області у повоєнний період

цих груп характеризується специфічними механізмами впливу на процеси територіальної організації та потребує детального аналізу в контексті повоєнного відновлення. Першу групу становлять цифрові платформи та геоінформаційні системи, що забезпечують технологічну основу для прийняття обґрунтованих управлінських рішень у сфері територіального планування. Ключовим елементом цієї групи є цифрова екосистема DREAM (Digital Ecosystem for Reconstruction Management), запроваджена Міністерством відновлення України у 2023 році для координації процесів повоєнної реконструкції ([Урядовий портал, 2023](#)). Станом на початок 2025 року платформа містить інформацію про понад 6000 проєктів відновлення по всій Україні, забезпечуючи прозорість використання коштів та можливість моніторингу прогресу реалізації програм. Для Одеської області функціонування DREAM створює механізм залучення міжнародних донорів через демонстрацію конкретних потреб у відновленні сільської інфраструктури та можливість відстеження результатів інвестицій. Паралельно функціонує державна платформа електронних послуг Дія, що станом на 2024 рік налічує 21,7 мільйона користувачів та надає понад 130 електронних сервісів ([VoxUkraine, 2025](#)). Для сільського населення критичне значення має модуль е-Землі, що дозволяє здійснювати дистанційні операції з земельними ділянками без необхідності фізичної присутності в обласних центрах. Це особливо актуально в умовах, коли 1122 сільських населених пункти Одеської області характеризуються різним рівнем транспортної доступності до адміністративних центрів ([Gromada.info, 2024](#)). Водночас впровадження цифрових сервісів стикається з проблемою обмеженої цифрової грамотності сільського населення, що вимагає паралельного розгортання програм навчання цифровим компетентностям.

Геоінформаційні системи регіонального розвитку, розроблені за підтримки Програми розвитку ООН, забезпечують просторову візуалізацію даних про стан інфраструктури, земельні ресурси, демографічні процеси та економічну активність на території громад ([UNDP Ukraine, 2024](#)). Ці системи використовують супутниковий моніторинг для відстеження змін у землекористуванні, оцінки масштабів воєнних руйнувань та планування заходів відновлення. Для Одеської області, де 2386,4 тисячі гектарів становлять сільськогосподарські угіддя, геоінформаційні системи дозволяють оптимізувати просторову організацію аграрного виробництва з урахуванням агрокліматичних умов та стану іригаційних систем. Друга група інструментів пов'язана з механізмами децентралізації публічної влади, що створили принципово нову інституційну архітектуру територіального управління. Законодавча база децентралізації в Україні формувалася поетапно, починаючи з Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади 2014 року, Закону України про добровільне об'єднання територіальних громад 2015 року та завершуючи Дорожньою картою децентралізації 2024–2027 ([Урядовий портал, 2024](#)). Ці нормативні акти забезпечили передачу на рівень територіальних громад широкого кола повноважень у сферах містобудування, земельних відносин, охорони здоров'я, освіти та соціального захисту.

Фінансова децентралізація суттєво розширила бюджетні можливості місцевого самоврядування. За період 2014–2019 років обсяг власних доходів місцевих бюджетів в Україні зріс з 68,6 до 275 мільярдів гривень, що свідчить про чотириразове збільшення фінансової автономії громад ([Ministry of Communities and Territories Development, 2024](#)). В Одеській області цей процес супроводжувався передачею територіальним громадам близько 1,5 мільйона гектарів сільськогосподарських земель державної власності у 2018 році, що створило матеріальну базу для формування дохідних частин місцевих бюджетів через земельний податок та орендну плату. Водночас спроможність сільських громад ефективно розпоряджатися цими ресурсами залишається обмеженою через нестачу кваліфікованих кадрів у сферах земельного адміністрування та містобудівного планування. Інститут старост становить важливий елемент системи децентралізації, що забезпечує

О. Заїченко

Сучасні інструменти побудови стратегії

територіальної організації сільського населення Одеської області у повоєнний період

представництво інтересів мешканців віддалених сільських населених пунктів у структурі об'єднаних територіальних громад. Старости виконують функції первинної ланки комунікації між населенням та органами місцевого самоврядування, беруть участь у розробці проєктів місцевих бюджетів та здійснюють моніторинг реалізації програм розвитку на рівні окремих сіл. Для Одеської області з її 1122 сільськими населеними пунктами інститут старост відіграє критичну роль у забезпеченні участі віддалених спільнот у процесах стратегічного планування територіального розвитку. Третю групу утворюють інструменти стратегічного та просторового планування, що визначають довгострокові орієнтири територіального розвитку та механізми їх досягнення. Методологія розробки стратегій розвитку територіальних громад, затверджена Міністерством розвитку громад та територій України, передбачає семирічний плановий період та п'ятиетапний процес формування стратегічних документів (Асоціація міст України, 2023). Станом на 2024 рік понад 90 % територіальних громад України розробили або перебувають у процесі розробки стратегій розвитку, що свідчить про масштабне впровадження інструментів стратегічного планування на локальному рівні (Міністерство розвитку громад та територій України, 2024).

Запровадження комплексних планів просторового розвитку територій громад згідно з Законом України № 2280 від 2020 року створило правову основу для інтеграції стратегічного та містобудівного планування (Міністерство економіки України, 2020). Комплексний план просторового розвитку визначає довгострокові напрями використання території громади, зонування земель, параметри забудови та розміщення об'єктів інфраструктури на основі геоінформаційних технологій. Для сільських громад Одеської області розробка таких планів є особливо актуальною в контексті необхідності оптимізації мережі населених пунктів з урахуванням демографічних тенденцій та економічної доцільності підтримки інфраструктури у віддалених селах з критично низькою чисельністю населення. Програма Світового банку з підтримки розробки просторових планів територіальних громад, розрахована на період до 2026 року, передбачає фінансування створення 600 комплексних планів по всій Україні (Децентралізація, 2023). Одеська область може скористатися цією можливістю для забезпечення сільських громад просторово-плановою документацією, що є необхідною умовою для залучення інвестицій у розвиток інфраструктури. Методологія Світового банку передбачає обов'язкове застосування інструментів публічної участі громадськості у процесі планування, що включає громадські обговорення, консультації з цільовими групами та електронні форми зворотного зв'язку. Четверта група інструментів представлена програмами міжнародної технічної допомоги, що забезпечують не лише фінансові ресурси, але й експертну підтримку, навчання кадрів та трансфер кращих практик територіального розвитку.

Програма U-LEAD with Europe, що реалізується консорціумом міжнародних партнерів за фінансової підтримки Європейського Союзу та держав-членів, являє собою найбільшу ініціативу з підтримки децентралізації в Україні з бюджетом 62 мільйони євро на період 2024–2027 років (European External Action Service, 2024). Програма створила мережу з 24 регіональних офісів по всій країні, що надають консультаційну підтримку органам місцевого самоврядування у сферах стратегічного планування, фінансового менеджменту, надання адміністративних послуг та залучення інвестицій. Для Одеської області U-LEAD забезпечує доступ до методичних матеріалів, організацію навчальних заходів для посадових осіб місцевого самоврядування та фасилітацію процесів розробки стратегічних документів. За час функціонування програми проведено понад 30 000 тренінгів для представників територіальних громад по всій Україні, що суттєво підвищило інституційну спроможність місцевого самоврядування (European External Action Service, 2024). Програма підтримує створення міжмуніципальних об'єднань для спільної реалізації інфраструктурних проєктів, що є критично важливим для малих сільських громад з обмеженим ресурсним потенціалом.

О. Заїченко

Сучасні інструменти побудови стратегії

територіальної організації сільського населення Одеської області у повоєнний період

Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (FAO) реалізує в Україні Програму надзвичайної допомоги та раннього відновлення обсягом 150 мільйонів доларів США на період 2025–2026 років, спрямовану на підтримку 90 000 фермерських господарств у постраждалих від війни регіонах (FAO, 2025). Для Одеської області це означає доступ до програм відновлення іригаційних систем, забезпечення насінням та добривами, технічної підтримки впровадження кліматично-розумних практик сільського господарства.

Програма також включає компонент розбудови інституційної спроможності місцевих органів влади у сфері управління відновленням аграрного сектору. П'яту групу становлять механізми залучення інвестицій у повоєнне відновлення та розвиток сільських територій. Фонд Ukraine Facility, створений Європейським Союзом у 2024 році, передбачає надання Україні 50 мільярдів євро протягом 2024–2027 років у формі грантів та пільгових позик (European Commission, 2024). Значна частина цих коштів спрямовуватиметься на відновлення інфраструктури сільських територій, модернізацію систем водопостачання та каналізації, реконструкцію доріг місцевого значення. Доступ до цих ресурсів вимагає від територіальних громад наявності якісної проектної документації, що відповідає європейським стандартам, та спроможності співфінансування проєктів з місцевих бюджетів. Європейський інвестиційний банк через програму підтримки регіонального розвитку в Україні фінансує проєкти модернізації комунальної інфраструктури на пільгових умовах. В Одеській області станом на 2025 рік реалізується 28 проєктів загальною вартістю 48,7 мільйона євро, що включають реконструкцію централізованого водопостачання, модернізацію очисних споруд та енергоефективну реновацію соціальних об'єктів у сільській місцевості (European External Action Service, 2024). Умовою отримання фінансування від Європейського інвестиційного банку є демонстрація фінансової спроможності громади обслуговувати борг та забезпечувати експлуатацію створеної інфраструктури, що стимулює вдосконалення фінансового планування на місцевому рівні.

Рис. 1. Перешкоди на шляху до відновлення сільських територій Одеської області

Стратегія відновлення та розвитку Одеської області на період 2021–2027 років, затверджена обласною радою у червні 2025 року, визначає пріоритетні напрями територіального розвитку та механізми координації діяльності різних рівнів влади, бізнесу та громадянського суспільства (Децентралізація, 2025). Стратегія розроблялася за участю представників 82 територіальних громад області та передбачає залучення інвестицій обсягом понад 240 мільярдів гривень протягом планового періоду. Документ структуровано навколо трьох операційних програм: відновлення інфраструктури з бюджетом 107 мільярдів гривень,

О. Заїченко

Сучасні інструменти побудови стратегії

територіальної організації сільського населення Одеської області у повоєнний період

соціальний розвиток та економічна трансформація з акцентом на відновлення іригаційних систем, що вимагає 2,46 мільярда гривень капітальних інвестицій (Одеська ОДА, 2025). Аналіз застосування інструментів територіальної організації сільського населення області виявляє низку системних викликів, що обмежують ефективність стратегічного планування.

По-перше, зберігається значний цифровий розрив між міськими та сільськими територіями, що проявляється як у доступності широкосмугового інтернету, так і в рівні цифрових компетентностей населення. Станом на 2024 рік лише 67 % сільських населених пунктів області мають доступ до якісного інтернет-зв'язку, що обмежує можливості використання цифрових платформ стратегічного планування значною частиною сільських жителів (UNDP Ukraine, 2024). Це вимагає паралельного впровадження традиційних форм публічної участі поряд із цифровими інструментами. По-друге, обмежена інституційна спроможність новостворених сільських громад проявляється у нестачі кваліфікованих кадрів у сферах стратегічного планування, земельного адміністрування та фінансового менеджменту. Дослідження демонструють, що у малих сільських громадах чисельністю до 5000 мешканців середня кількість штатних працівників апарату місцевої ради не перевищує 15 осіб, що об'єктивно обмежує можливості виконання всього спектру делегованих повноважень (Корінець & Корінець, 2023). Це актуалізує необхідність розвитку механізмів міжмуніципального співробітництва та залучення зовнішніх експертів через програми міжнародної технічної допомоги. По-третє, демографічні процеси у сільській місцевості Одеської області характеризуються стійкою тенденцією депопуляції та старіння населення.

За даними екологічного паспорту регіону, природний приріст населення у 2021 р. становив –23 142 особи, що посилюється міграційним відтоком молоді до міст (Департамент екології та природних ресурсів Одеської ОДА, 2024). Такі демографічні тренди ставлять під питання економічну доцільність підтримки розгалуженої мережі інфраструктури у малих селах та вимагають розробки стратегій оптимізації системи розселення з концентрацією інвестицій у опорних населених пунктах, що мають потенціал економічного зростання. По-четверте, координація між різними рівнями влади та узгодження секторальних стратегій залишається недостатньо ефективною. Стратегія розвитку Одеської області, плани розвитку районів, стратегії територіальних громад та галузеві програми часто розробляються паралельно без належної синхронізації цілей та механізмів реалізації. Це призводить до дублювання зусиль, неефективного використання обмежених ресурсів та ускладнює залучення міжнародних донорів, що вимагають демонстрації комплексного підходу до територіального розвитку. Аналіз міжнародного досвіду повоєнного відновлення сільських територій демонструє критичне значення інтегрованого підходу, що поєднує інфраструктурні інвестиції з розвитком людського капіталу та зміцненням інституційної спроможності місцевого самоврядування. Досвід країн Західних Балкан показує, що найбільш успішними виявилися програми відновлення, які передбачали одночасне фінансування реконструкції інфраструктури, навчання кадрів місцевого самоврядування та створення механізмів публічної участі громадян у процесах планування (Jambor & Gorton, 2025).

Для Одеської області це означає необхідність синхронізації різних груп інструментів територіальної організації в рамках комплексної стратегії повоєнного відновлення сільських територій. Рекомендації доцільно вибудовувати як інтегрований «ланцюжок спроможності», що поєднує цифрові рішення, просторово-стратегічне планування, інституційний розвиток та фінансування відновлення. На першому етапі органам місцевого самоврядування слід створити єдину регіональну рамку даних для прийняття рішень: уніфікувати проєктні картки громад у DREAM, підключити всі сільські ради до ГІС-рішень з регулярним супутниковим моніторингом землекористування, стану іригації та об'єктів інфраструктури, інтегрувати реєстрові сервіси «Дії» для земельних і будівельних процедур та забезпечити

О. Заїченко

Сучасні інструменти побудови стратегії

територіальної організації сільського населення Одеської області у повоєнний період

стандартизовані відкриті набори даних для інвесторів. Паралельно необхідно синхронізувати чинні стратегії громад із комплексними планами просторового розвитку, визначивши опорні населені пункти й коридори мобільності, а також сценарії оптимізації мережі соціальної інфраструктури з урахуванням депопуляційних трендів. Для закриття кадрових вузьких місць рекомендовано запустити модульні програми підвищення кваліфікації для фахівців з просторового планування, земельного адміністрування та фінансового менеджменту, використовуючи можливості U-LEAD та тематичних курсів ПРООН/ФАО; одночасно розгорнути короткі цикли цифрової грамотності для старост і цільових груп населення. На рівні управління реалізацією слід інституціоналізувати міжмуніципальні консорціуми навколо кластерних проєктів (іригація, водопостачання, енергоефективна реновація об'єктів освіти/медицини, логістика продукції), закріпивши спільні офіси управління проєктами та єдині стандарти ТЕО, кошторисів і закупівель.

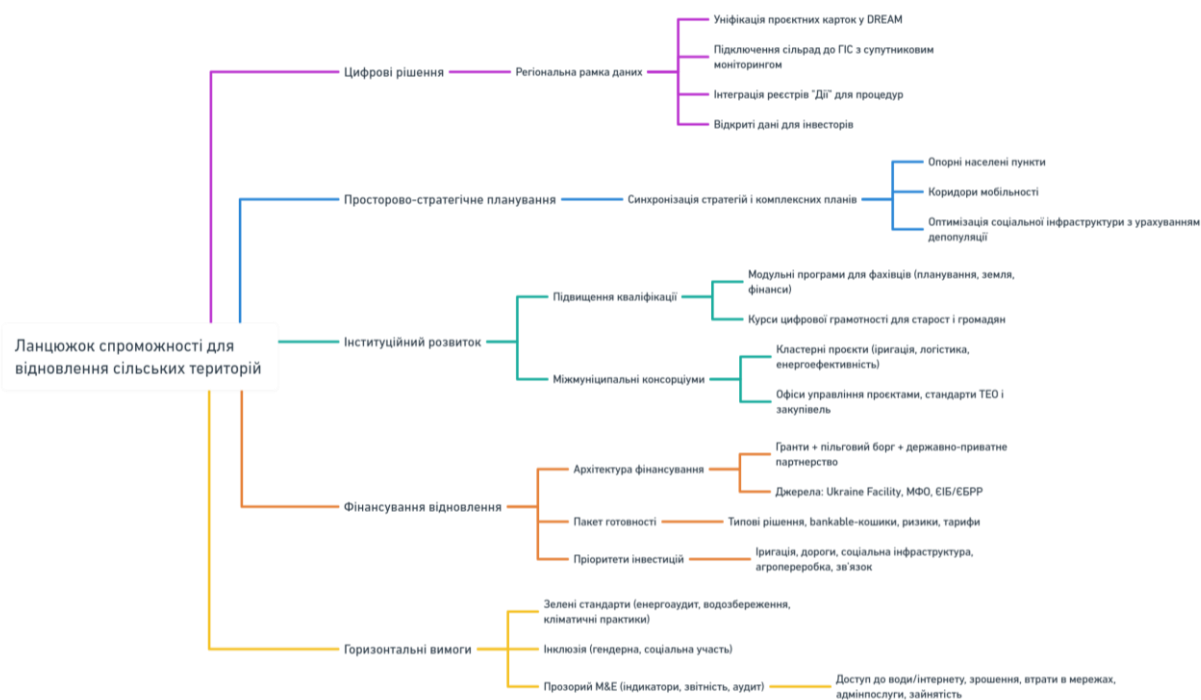

Рис. 2. Перешкоди на шляху до відновлення сільських територій Одеської області

Фінансова архітектура має комбінувати грантові інструменти та пільговий борг із механізмами співфінансування й державно-приватного партнерства, орієнтуючись на Ukraine Facility, кредитні лінії МФО та цільові програми ЄІБ/ЄБРР. Для підвищення інвестпривабливості доцільно впровадити «пакет готовності»: типові проєктні рішення, bankable-кошки на 5–7 років із поетапним бюджетуванням, матрицю ризиків і гарантій, а також розділ про експлуатаційні витрати і тарифну модель. Пріоритет інвестицій варто віддати відновленню іригаційних систем і водних мереж, модернізації сільської дорожньої мережі до опорних пунктів, енергоефективній реновації соціальної інфраструктури, агропереробці й холодовій логістиці, розбудові цифрового та мобільного покриття. Горизонтальна вимога, дотримання зелених стандартів (енергоаудит, LCA для будівництва, водозбереження, кліматично-розумні практики в агро), гендерно- та соціально інклюзивні процедури участі, а також прозорий М&Е-контур з індикаторами виходу, результату та впливу: частка населення з доступом до води/інтернету, відновлені гектари зрошення, скорочення втрат у мережах, час доступу до адмінпослуг, нові робочі місця у ланцюгах доданої вартості. Впровадження описаного нам контуру в «паспорті проєктів» з кварталним публічним звітуванням і незалежним аудитом забезпечить керованість портфеля, підвищить

О. Заїченко

Сучасні інструменти побудови стратегії

територіальної організації сільського населення Одеської області у повоєнний період

довіру донорів і дозволить перетворити відбудову на довгострокову трансформацію просторової структури сільських територій Одеської агломерації у повоєнний період.

4. ВИСНОВКИ.

Проведене дослідження дозволяє сформулювати низку важливих висновків щодо сучасних інструментів побудови стратегії територіальної організації сільського населення Одеської області у повоєнний період. Встановлено, що наразі функціонує розгалужена екосистема інструментів стратегічного планування, що включає понад 30 цифрових платформ, 25 програм міжнародної технічної допомоги та комплекс законодавчих механізмів децентралізації. Водночас ефективність застосування цих інструментів обмежується системними викликами інституційного, технологічного та демографічного характеру. Визначено п'ять основних груп інструментів територіальної організації: цифрові платформи та геоінформаційні системи, механізми децентралізації публічної влади, інструменти стратегічного і просторового планування, програми міжнародної технічної допомоги та механізми залучення інвестицій. Кожна група характеризується специфічними можливостями та обмеженнями у контексті сільських територій Одеської області. Цифрові інструменти демонструють високу ефективність у забезпеченні прозорості процесів та оперативного обміну інформацією, проте їх застосування лімітується цифровим розривом між містом та селом. Децентралізація публічної влади створила необхідні інституційні передумови для локалізації процесів стратегічного планування та суттєво розширила фінансову автономію територіальних громад. Передача на рівень місцевого самоврядування широкого кола повноважень у сферах містобудування, земельних відносин та соціальної інфраструктури дозволила громадам самостійно визначати пріоритети територіального розвитку з урахуванням локальних потреб. Проте обмежена інституційна спроможність сільських громад, особливо малих із чисельністю населення до 5000 осіб, залишається критичним бар'єром для ефективного використання наданих повноважень.

Програми міжнародної технічної допомоги відіграють ключову роль у розбудові інституційного потенціалу місцевого самоврядування через навчання кадрів, експертну підтримку та трансфер кращих практик територіального планування. Програма U-LEAD with Europe, ініціативи Програми розвитку ООН та проекти Продовольчої та сільськогосподарської організації створюють комплексну систему підтримки сільських громад Одеської області. Критичне значення має забезпечення сталості досягнутих результатів після завершення міжнародних програм через інституціоналізацію набутих компетентностей та механізмів на рівні обласних та місцевих структур. Повоєнне відновлення створює унікальне вікно можливостей для трансформаційної модернізації територіальної організації сільського населення через одночасне впровадження сучасних інструментів планування, залучення значних обсягів міжнародної фінансової допомоги та реформування інституційної архітектури регіонального управління. Для Одеської області критично важливим є використання цього вікна можливостей для формування якісно нової моделі просторового розвитку сільських територій, що базується на принципах сталості, інклюзивності та цифрової трансформації. Успішна імплементація сучасних інструментів територіальної організації вимагає інтегрованого підходу, що синхронізує технологічні рішення з розбудовою людського капіталу та зміцненням інституційної спроможності місцевого самоврядування. Фрагментарне застосування окремих інструментів без належної координації та комплексного бачення довгострокових цілей територіального розвитку не дозволить реалізувати повний потенціал повоєнної трансформації сільських територій Одеської області.

О. Заїченко

Сучасні інструменти побудови стратегії територіальної організації сільського населення Одеської області у повоєнний період

ЛІТЕРАТУРА

1. **Екологічний паспорт Одеської області за 2024 рік.** (2024). {Департамент екології та природних ресурсів Одеської ОДА}. <https://ecology.od.gov.ua/wp-content/uploads/2025/09/ekologichnyi-pasport-odeskoyi-oblasti-za-2024-rik.pdf> [Ekologichnyi pasport Odeskoï oblasti za 2024 rik. Departament ekolohii ta pryrodnykh resursiv Odeskoï ODA]
2. **Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment Fourth Update.** (2025). {World Bank}. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099022025114040022/pdf/P1801741ca39ec0d81b5371ff73a675a0a8.pdf>
3. **Gromada.info.** (2024). Територіальні громади Одеської області: статистично-аналітичний довідник. <https://gromada.info/region/Одеська-область> [Terytorialni hromady Odeskoï oblasti: statystychno-analitychnyi dovidnyk]
4. **Khomiuk, N., Pavlikha, N., & Tymoshevska, O.** (2022). Development of Rural Areas in Ukraine in the Context of Decentralization: An Empirical Study. Sustainability, 14(11). <https://www.mdpi.com/2071-1050/14/11/6730>
5. **UNDP Ukraine.** (2024). Bridging the Digital Divide in Ukraine: A human-centric approach. <https://www.undp.org/ukraine/blog/bridging-digital-divide-ukraine-human-centric-approach>
6. **VoxUkraine.** (2025). State Digital Transformation in Ukraine: 2019–2024 Review. <https://voxukraine.org/en/state-digital-transformation-in-ukraine-2019-2024-review>
7. **Урядовий портал.** (2023). Міністерство відновлення презентувало комунікаційну платформу електронної екосистеми управління відновленням DREAM. <https://www.kmu.gov.ua/news/mininfrastruktury-prezentovalo-komunikatsiinu-platformu-elektronnoi-ekosystemy-upravlinnia-vidnovlenniam-dream> [Uriadovyi portal. Ministerstvo vidnovlennia prezentovalo komunikatsiinu platformu elektronnoi ekosystemy upravlinnia vidnovlenniam DREAM]
8. **Gorodnichenko, Y., Sologub, I., & Weder di Mauro, B.** (2023). Reconstruction of Ukraine: Principles and Policies. CEPR Press – Centre for Economic Policy Research. https://cepr.org/system/files/2022-12/reconstruction%20book_Ukrainian_0.pdf
9. **UNDP Ukraine.** (2024). New Geoinformation system (GIS) to inform and enhance Ukraine's recovery. <https://www.undp.org/ukraine/press-releases/new-geoinformation-system-gis-inform-and-enhance-ukraines-recovery>
10. **Урядовий портал.** (2024). Уряд України затвердив Дорожню карту децентралізації. <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-ukrainy-zatverdyy-dorozhniu-kartu-detsentralizatsii> [Uriadovyi portal. Uriad Ukrainy zatverdyy Dorozhniu kartu detsentralizatsii]
11. **Ministry of Communities and Territories Development.** (2024). Decentralization reform in Ukraine: progress, prospects. <https://www.kmu.gov.ua/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizatsiyi>
12. **Методичні рекомендації у сфері місцевого економічного розвитку.** (2023). {Асоціація міст України}. https://auc.org.ua/sites/default/files/library/metodyka_mer_new.pdf [Metodychni rekomendatsii u sferi mistsevoho ekonomichnoho rozvytku. Asotsiatsiia mist Ukrainy]
13. **Міністерство розвитку громад та територій України.** (2024). Понад 90 % громад розробляють або вже затвердили стратегічні документи розвитку. <https://mtu.gov.ua/news/35390.html> [Ministerstvo rozvytku hromad ta terytorii Ukrainy. Ponad 90 % hromad rozroblayut abo vzhe zatverdyy stratehichni dokumenty rozvytku]
14. **Міністерство економіки України.** (2020). Ухвалений закон, який запроваджує комплексне просторове планування територій громад. <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=2478b914-1c24-4098-8cb0-aaf889d4b421&title=UkhvaleniiZakon-YakiiZaprovadzhuKompleksneProstorovePlanuvanniaTerytoriiGromad> [Ministerstvo ekonomiky Ukrainy. Ukhvalenyi zakon, yakyy zaprovadzhuie kompleksne prostорове planuvannia terytorii hromad]
15. **Децентралізація.** (2023). 600 планів просторового розвитку громад: набула чинності Угода про позику між Україною та Світовим банком. <https://decentralization.gov.ua/news/12523> [Detsentralizatsiia. 600 planiv prostорового rozvytku hromad: nabula chynnosti Uhoda pro pozyku mizh Ukrainoiu ta Svitovym bankom]
16. **European External Action Service.** (2024). EU, Member States, and Partners unveil Phase III of U-LEAD with Europe to enhance local governance and development with €62 million support. https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu-member-states-and-partners-unveil-phase-iii-u-lead-europe-enhance-local-governance-and_en
17. **UNDP Ukraine.** (2023). Sustainable Local Development in Rural Areas of Chernivtsi and Odesa Oblasts. <https://www.undp.org/ukraine/projects/sustainable-local-development-rural-areas-chernivtsi-and-odesa-oblasts>

О. Заїченко

Сучасні інструменти побудови стратегії

територіальної організації сільського населення Одеської області у повоєнний період

18. **FAO.** (2025). FAO launches a \$150 million Emergency and Early Recovery Response Plan for Ukraine to support war-affected rural communities. <https://www.fao.org/newsroom/detail/fao-launches-a-150-million-emergency-and-early-recovery-response-plan-for-ukraine-to-support-war-affected-rural-communities/en>
19. **European Commission.** (2024). Ukraine Facility: EU support for Ukraine's recovery and reconstruction. https://enlargement.ec.europa.eu/european-neighbourhood-policy/countries-region/ukraine_en
20. **European External Action Service.** (2024). With EU support Odesa Oblast improves emergency services with safety centre expansion. https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu-support-odesa-oblast-improves-emergency-services-safety-centre-expansion_en
21. **Децентралізація.** (2025). На Одещині затвердили Стратегію відновлення та розвитку області разом із планом заходів. <https://decentralization.ua/news/19715> [Detsentralizatsiia. Na Odeshchyni zatverdyly Stratehiiu vidnovlennia ta rozvytku oblasti razom iz planom zakhodiv]
22. **План заходів з реалізації Стратегії відновлення та розвитку Одеської області на 2025–2027 роки.** (2025). https://oda.od.gov.ua/strapi/uploads/Proyekt_Planu_zahodiv_z_realizacziyi_Strategiyi_na_2025_2027_roki_3bbddc501f.pdf [Plan zakhodiv z realizatsii Stratehii vidnovlennia ta rozvytku Odeskoi oblasti na 2025–2027 roky. Odeska ODA]
23. **Корінець, Р., & Корінець, О.** (2023). Децентралізація публічної влади в Україні як чинник демократичного розвитку сільських територій. Аспекти публічного управління, 11(4), 55–68. <https://aspects.org.ua/index.php/journal/article/view/996> [Korinets, R., & Korinets, O. Detsentralizatsiia publichnoi vlady v Ukraini yak chynnyk demokratychnoho rozvytku silskykh terytorii. Aspekty publichnoho upravlinnia]
24. **Jambor, A., & Gorton, M.** (2025). Twenty years of EU accession: learning lessons from Central and Eastern European agriculture and rural areas. Agricultural and Food Economics, 13. <https://doi.org/10.1186/s40100-025-00346-w>

Oleksandr Zaichenko

Odesa I. I. Mechnikov National University

Modern tools for building a strategy for territorial organization of rural population in Odesa Oblast in the post-war period

Keywords: territorial organization, rural population, Odesa Oblast, post-war recovery, digital tools, decentralization, spatial planning, strategic development.

Abstract: The article provides a comprehensive analysis of modern tools for building a strategy for territorial organization of rural population in Odesa Oblast in the context of post-war recovery. The study is based on analysis of official statistical data, program documents of international organizations, and results of decentralization reform implementation in Ukraine. It has been revealed that as of 2024-2025, 91 territorial communities function in Odesa Oblast, of which 47 are rural, covering 898.7 thousand rural residents. It has been established that the full-scale war caused direct infrastructure damage amounting to USD 1.3 billion and economic losses exceeding USD 15 billion, which actualizes the need to apply effective strategic planning tools. The paper classifies five main groups of tools for territorial organization of rural population: digital platforms and geographic information systems, mechanisms of public authority decentralization, strategic and spatial planning tools, international technical assistance programs, and mechanisms for attracting recovery investments. The functioning of the DREAM digital ecosystem, Diia platform, geographic information systems for regional development, and other technological solutions ensuring transparency of reconstruction processes has been analyzed. Critical challenges of tool implementation have been identified, particularly the digital divide between urban and rural territories, limited institutional capacity of newly created communities, and the need to synchronize national strategies with European integration requirements. The necessity of an integrated approach to applying territorial organization tools has been substantiated, combining technological solutions with human capital development and institutional strengthening of local self-government.

О. Заїченко

Сучасні інструменти побудови стратегії

територіальної організації сільського населення Одеської області у повоєнний період